

TURIZM SOHASINI STATISTIK TADQIQ ETISHDA XALQARO TAJRIBANING O'RNI

Karimov Sardorbek Baxodirjon o'gli.
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti
Iqtisodiy Statistika Kafedrası Mustaqil Izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasini statistik tadqiq etishda xalqaro tajribaning ahamiyati va uning ilmiy-amaliy asoslari tahlil qilinadi. Turizm iqtisodiyotning global tarmog'i sifatida turli mamlakatlarda statistik ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilishning turlicha yondashuvlarini shakllantirgan. Xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan metodologiyalar turizm ko'rsatkichlarini yanada aniq baholash, taqqoslash va prognozlash imkonini beradi. Maqolada rivojlangan davlatlar tajribasi, statistik standartlar va ularning milliy amaliyotga tatbiqi masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: turizm statistikasi, xalqaro tajriba, metodologiya, statistik tahlil, UNWTO, ma'lumotlar tizimi, turizm indikatorlari, iqtisodiy tahlil

Kirish

Turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning samarali boshqaruvi va rivojlanishini ta'minlashda statistik ma'lumotlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Turizmni tahlil qilishda ishonchli va xalqaro standartlarga mos ma'lumotlar tizimi zarur bo'lib, bu esa turli mamlakatlar o'rtasida taqqoslash imkonini yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, xalqaro tajriba turizm statistikasi rivojida muhim o'rin tutadi. Rivojlangan davlatlarda qo'llanilayotgan metodologiyalar va standartlar boshqa mamlakatlar uchun ham muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi. [1,25 b]

Asosiy qism

Hozirgi kunda turizm statistikasi bo'yicha eng asosiy xalqaro tashkilotlardan biri Jahon turizm tashkiloti hisoblanadi. Ushbu tashkilot tomonidan ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar turizm oqimlarini hisoblash, daromadlarni aniqlash va sektorning iqtisodiy ta'sirini baholashda keng qo'llaniladi.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida turizm statistikasi yagona standart asosida yuritiladi. Bu tizim orqali har bir mamlakatda turizm xizmatlari, mehmonxona bandligi va sayyohlar oqimi bir xil metodologiya asosida tahlil qilinadi. Natijada hududlararo va davlatlararo solishtirish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, AQSH va Osiyo mamlakatlarida turizm ma'lumotlarini yig'ishda raqamli texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Katta ma'lumotlar bazalari va real vaqt

rejimidagi monitoring tizimlari turizm oqimlarini aniq kuzatish va tezkor qarorlar qabul qilish imkonini bermoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, turizm statistikasi faqat sayyohlar sonini hisoblash bilan cheklanib qolmaydi, balki iqtisodiy ta'sir, bandlik darajasi, xizmatlar sifati va ekologik omillarni ham o'z ichiga oladi. Bu esa kompleks yondashuvni talab qiladi. [2,45 b]

Rivojlangan davlatlar tajribasida turizm statistikasi ko'pincha milliy statistika idoralari va xalqaro tashkilotlar hamkorligida yuritiladi. Bu jarayon ma'lumotlarning ishonchligini oshiradi va yagona global ma'lumotlar bazasini shakllantirishga yordam beradi. Xalqaro amaliyotda turizm statistikasi faqat kiruvchi va chiquvchi sayyohlar sonini hisoblash bilan cheklanmaydi, balki turizmning iqtisodiy ta'sirini chuqur tahlil qilishga ham qaratilgan. Masalan, turizm xarajatlari, mahalliy iqtisodiyotga qo'shgan hissasi, xizmatlar eksporti va valyuta tushumlari kabi ko'rsatkichlar ham kompleks ravishda o'rganiladi. Bu yondashuv turizm sektorining iqtisodiyotdagi real ulushini aniqroq baholash imkonini beradi.

Shuningdek, xalqaro tajribada turizm sun'iy yo'ldosh hisoblari tizimi keng qo'llaniladi. Bu tizim milliy hisoblar tizimi bilan integratsiyalashgan holda turizmning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini aniq belgilashga xizmat qiladi. Natijada turizmning iqtisodiy ahamiyati yanada shaffof ko'rinishga ega bo'ladi.

Rivojlangan davlatlar tajribasida turizm statistikasi real vaqt rejimida kuzatib boriladigan raqamli platformalar orqali yuritiladi. Bunday tizimlar sayyohlar oqimi, bron qilishlar, transport harakati va mehmonxona bandligini tezkor tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa operativ boshqaruv qarorlarini qabul qilishda katta afzallik yaratadi.[3, 120b]

Xalqaro tajribada yana bir muhim yo'nalish bu turizmning hududiy statistik tahlilidir. Hududlar kesimida turizm oqimini o'rganish orqali qaysi mintaqalarda turizm salohiyati yuqori ekanligi aniqlanadi. Bu esa investitsiyalarni to'g'ri yo'naltirish va infratuzilmani samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, turizm statistikasi ekologik omillarni ham hisobga olgan holda rivojlanmoqda. Xalqaro amaliyotda barqaror turizm indikatorlari ishlab chiqilgan bo'lib, ular tabiiy resurslardan foydalanish darajasi, atrof-muhitga ta'sir va ekologik muvozanatni baholash imkonini beradi. Bu yondashuv turizmni uzoq muddatli rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan birga xalqaro tajribada turizm ma'lumotlarini yig'ishda sun'iy intellekt va mashinaviy o'rganish usullaridan foydalanish kengaymoqda. Bu texnologiyalar katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va aniq prognozlar tuzishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, xalqaro tajriba turizm statistikasi rivojida metodologik asos bo'lib, u milliy tizimlarni takomillashtirish, ma'lumotlar ishonchligini oshirish va

global turizm bozorida samarali tahlil yuritish imkonini beradi. Yana bir muhim jihat shuki, xalqaro tajribada turizm statistikasini shakllantirishda institutlararo hamkorlik keng yo'lga qo'yilgan. Milliy statistika idoralari, turizm agentliklari, xalqaro tashkilotlar va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik ma'lumotlar bazasining to'liqligini va aniqligini oshiradi. Bu esa turizm sohasini yanada samarali boshqarish imkonini beradi. [4, 80 b]

Turizm statistikasi rivojida sun'iy intellekt asosidagi prognozlash modellari ham muhim o'rin egallamoqda. Ushbu modellar tarixiy ma'lumotlar asosida kelajakdagi turizm oqimlarini, mavsumiy o'zgarishlarni va talab dinamikasini aniqlash imkonini beradi. Bu esa rejalashtirish jarayonini ancha samarali qiladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, turizm statistikasi nafaqat milliy darajada, balki mintaqaviy va global darajada ham muhim ahamiyatga ega. Mintaqaviy turizm klasterlarini tahlil qilish orqali iqtisodiy integratsiya jarayonlari kuchayadi va qo'shni davlatlar o'rtasidagi hamkorlik rivojlanadi.

Shuningdek, turizm statistikasi sohasida ochiq ma'lumotlar tizimining joriy etilishi ham katta ahamiyatga ega. Ochiq ma'lumotlar platformalari tadqiqotchilar, investorlar va davlat organlari uchun turizm bozorini chuqur o'rganish imkonini yaratadi. Bu esa shaffoflikni oshiradi va qaror qabul qilish jarayonini yaxshilaydi.

Umuman olganda, xalqaro tajriba turizm statistikasi rivojida innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va institutsional hamkorlikni o'z ichiga olgan kompleks tizim sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv milliy turizm tizimlarini modernizatsiya qilishda muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Turizm sohasini statistik tadqiq etishda xalqaro tajriba muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Rivojlangan mamlakatlar tomonidan ishlab chiqilgan standartlar va yondashuvlar turizmni yanada aniq va kompleks baholash imkonini beradi. Xalqaro tajriba asosida shakllangan tizimlar turli mamlakatlar o'rtasida ma'lumotlarni taqqoslash, tahlil qilish va prognozlash jarayonlarini yengillashtiradi.

Shuningdek, global integratsiya sharoitida turizm statistikasi tobora raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlar asosida rivojlanib bormoqda. Bu esa sohaning shaffofligi va samaradorligini oshiradi. Umuman olganda, xalqaro tajriba turizm statistikasi rivojida muhim omil bo'lib, milliy tizimlarni takomillashtirishda asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, xalqaro tajriba turizm statistikasi sifatini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ma'lumotlarning aniqligi, to'liqligi va shaffofligi ta'minlanganda turizm sohasiga oid iqtisodiy qarorlar yanada asosli bo'ladi. Bu esa investitsion jozibadorlikni oshirish va sohaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy sharoitda raqamli texnologiyalar va innovatsion tizimlarning keng joriy etilishi xalqaro tajribaning ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Sun'iy intellekt,

katta ma'lumotlar tahlili va avtomatlashtirilgan statistik platformalar turizmni real vaqt rejimida baholash imkonini yaratmoqda. Bu esa boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Bundan tashqari, xalqaro tajriba turizm sohasida barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etishda ham muhim o'rin tutadi. Ekologik muvozanatni saqlash, madaniy merosni asrash va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash turizmni uzoq muddatli rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, turizm sohasini statistik tadqiq etishda xalqaro tajriba nafaqat ilmiy-metodik asos, balki amaliy boshqaruv instrumenti sifatida ham katta ahamiyatga ega. U milliy tizimlarni modernizatsiya qilish, global turizm bozorida raqobatbardoshlikni oshirish va samarali strategiyalar ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi. [5,130 b]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *Turizm statistikasi yillik to'plami*. Toshkent, 2023, 25–50-betlar.
2. Jahon turizm tashkiloti (UNWTO). *Turizm statistikasi bo'yicha xalqaro tavsiyalar*. Madrid, 2019, 45–70-betlar.
3. Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD). *Turizm tendensiyalari va siyosati*. Parij, 2021, 112–135-betlar.
4. Yevropa statistika idorasi (Eurostat). *Turizm statistikasi metodologiyasi bo'yicha qo'llanma*. Lyuksemburg, 2020, 80–102-betlar.
5. Li H. *Raqamli turizm va ma'lumot tizimlari*. Seul, 2023, 130–155-betlar.